9.3.2020

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: U 15/2021

Tuomioistuinviraston lausuma liittyen e-CODEX asetukseen

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt kirjallista lausumaa liittyen EU:n komission asetusehdotusta rajat ylittävän oikeusalan asioinnin e-CODEX-viestintäjärjestelmästä, ja siihen liittyvästä U-kirjelmästä.

Tuomioistuinvirasto kannattaa asetuksen perimmäisiä tavoitteita – digitalisaation edistämistä sekä digitaalisten ratkaisujen parempaa hallinnointia, toimintavarmuuden takaamista ja vastuiden selkiyttämistä.

Tuomioistuinviraston tehtävänä on tuomioistuinten toimintaedellytyksistä huolehtiminen. Tähän liittyen viraston on huolehdittava tuomioistuinten tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä. Tässä tarkoituksessa kiinnitämme lausunnossamme huomiota epäselvyyksiin, jotka liittyvät asetuksen velvoittavuuteen ja sen täytäntöönpanosta aiheutuvien kustannusten ennakointiin.

Lausuma

Nykytila

U-kirjeessä kuvattaessa e-CODEX:n vaikutuksia Suomessa todetaan, että *”Suomessa e-CODEX-järjestelmän rakentaminen on jo toteutettu vuosina 2018–2020, joten e-CODEX-järjestelmän keskeisten osien (liitin ja tietoliikennesovellus) käyttöönotosta ei enää aiheudu kustannuksia.”*

Tuomioistuinvirasto toteaa, että tämä lausuma on sinänsä tosi, mutta se on omiaan antamaan harhaanjohtavan kuvan vallitsevasta tilanteesta. Asetuksessa tarkoitettu e-CODEX-järjestelmä ei sellaisenaan ole vielä käyttökelpoinen, vaan sen hyödyntäminen edellyttää järjestelmään tukeutuvien sovellusten rakentamista. Toistaiseksi tällaista toteutustyötä on tehty vain varsin rajatusti (elatusavun perinnän iSupport - ja eurooppalaista tutkintamääräystä ja sähköistä tiedonvaihtoa koskeva e-EDES).

Tavoiteltujen hyötyjen saavuttaminen vaatii asiointiportaalien toteuttamista kansalaisten ja viranomaisten käyttöön sekä integraatioita kansallisiin asianhallintajärjestelmiin. Tämä työ on vielä tekemättä ja suunnittelematta kahta jo mainittua poikkeusta lukuun ottamatta.

Avoimet kysymykset

1) Pakottavuus

Asetusesityksestä tai U-kirjeestä ei käy selvästi ilmi asetuksen velvoittavuus. Asetusesityksessä todetaan ”*Ehdotettu asetus on kaikilta osiltaan velvoittava, ja sitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa*.” mutta toisaalta kuitenkin ”*Asetuksella ei kuitenkaan suoraan velvoiteta jäsenvaltioita ottamaan e-CODEX-järjestelmää käyttöön rajat ylittävän asioinnin toteutuksessa*.” Asetusesityksessä ei myöskään luetella tyhjentävästi instrumentteja, joita se tulee koskemaan. Tuomioistuinvirasto katsoo, että mikäli asetus on velvoittava, olisi tiedettävä tarkemmin se mihin nyt sitoudutaan ja millaisella aikataululla velvoitteet on toteutettava.

2) Seurannaisvaikutukset

Jotta jo toteutetusta e-CODEX-järjestelmästä saataisiin todellisia hyötyjä, edellyttää se käytännössä integraatioiden ja/tai portaalien tekemistä. Kysymykset siitä, millaista dataa lähetään ja vastaanotetaan tai kuka sen tuottaa ja millaisessa ympäristössä (kansallisessa asianhallintajärjestelmässä, erillisessä asiointiportaalissa tms.) jäävät tämän asetuksen ulkopuolelle. Nämä ovat kuitenkin olennaisia kysymyksiä paitsi hyötyjen niin myös asetuksen toimeenpanosta aiheutuva työmäärän ja kustannukset kannalta.

U-kirjelmän perusteella jää epäselväksi, miten e-CODEX:in ja kansallisten järjestelmien ja prosessien yhteensovittaminen tapahtuu. Tuomioistuinvirasto ei ole osallistunut e-CODEX:n kansallisen toimeenpanon suunnitteluun ja on ilmeinen riski, että rakenteilla oleva digitaalinen tiedonvaihtoprosessi tulee esimerkiksi aiheuttamaa käytännössä lisää manuaalisia työvaiheita tuomioistuinten toimintaan.

Tuomioistuinvirastolle ei ole selvä millä perusteella U-kirjeessä esitettyyn kustannusarvioon (100000–150000 euroa) integroinnista tai tiedonsiirtorajapinnasta on päädytty. Tuomioistuinvirasto katsoo, että seurannaisvaikutusten kustannusten arvioiminen ei tässä vaiheessa ole mahdollista vielä avoimena olevien kysymysten vuoksi.

3) Vastuutahot

Asetuksessa asetetaan jäsenvaltiolle seuraavia velvollisuuksia, jotka tulee määritellä kansallisesti:

- edustaja neuvoa-antavaan ryhmään,

- e-CODEX-yhteyspisteet ja niiden hallinnointi,

- yhteyshenkilöt e-CODEX-järjestelmän käytön tukipyyntöjä varten,

- taho, joka toimittaa eu-LISA:lle luettelon niistä rajat ylittävistä siviili- ja rikosoikeudellisista menettelyistä, joissa viranomaiset käyttävät e-CODEX-järjestelmää sekä tiedot siitä, missä määrin e-CODEX-järjestelmää voidaan käyttää kussakin menettelyssä,

- taho, joka kerää tiedot e-CODEX-yhteyspisteen tiedonvaihdon lukumäärätiedot sekä tiedot e-CODEX-yhteyspisteitä koskevien ongelmatilanteiden lukumäärästä ja tyypistä sekä

- taho, joka toimittaa edellä mainitut tiedot eu-LISA:lle.

Näitä tahoja määriteltäessä tulee pitää mielessä laissa oikeusministeriölle ja Tuomioistuinvirastolle määritellyt velvollisuudet liittyen tuomioistuinten käytössä oleviin tietojärjestelmiin. Lisäksi harkinnassa on myös huomioitava vaatimus tuomioistuinten riippumattomuudesta.

Lopuksi

Digitalisoituvassa yhteiskunnassa suunnitelmallinen ja hyvin organisoitu tietohallinto on keskeinen osa tuomioistuinten toimintaedellytysten turvaamista. Jotta tähän päästään, on Tuomioistuinviraston päästävä riittävän ajoissa vaikuttamaan niihin kansallisiin ja kansainvälisiin ratkaisuihin ja sitoumuksiin, joilla ohjataan näiden toimintaedellytysten tulevaa kehittämistä.

Lausunnon ovat valmistelleet erityisasiantuntijat Noora Aarnio ja Riina-Kaisa Mäenpää.

Vantaalla 9.3.2021

Pasi Kumpula
kehitysosaston johtaja